

ΛΥΣΙΑΣ: ΥΠΕΡ ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ (Παράγραφοι 1-3)

1.1. Ιστορικό Πλαίσιο & ο Θεσμός της Δοκιμασίας

Ο Λόγος «Υπέρ Μαντιθέου» αποτελεί ένα από τα αντιπροσωπευτικότερα δείγματα του αττικού δικανικού λόγου και συντάχθηκε από τον κορυφαίο αθηναίο λογογράφο **Λυσία**. Ο λόγος εκφωνήθηκε ενώπιον της **Βουλής των Πεντακοσίων** στο πλαίσιο της πολιτικής διαδικασίας της **Δοκιμασίας**, πιθανότατα μεταξύ των ετών 395 π.Χ. (μετά τη μάχη στην Αλάρτο) και 389 π.Χ. (πριν τον θάνατο του Θρασύβουλου).

Ο Θεσμός της Δοκιμασίας: Στην αθηναϊκή δημοκρατία, η δοκιμασία ήταν ένας εξονυχιστικός προληπτικός έλεγχος στον οποίο υποβάλλονταν όλοι οι πολίτες που είχαν κληρωθεί ή εκλεγεί για να αναλάβουν δημόσια αξιώματα (όπως αυτό του βουλευτή). Σκοπός της δεν ήταν η επιβολή ποινής για κάποιο έγκλημα, αλλά η διακρίβωση της καταλληλότητας του υποψηφίου. Εξεταζόταν η νόμιμη καταγωγή, η εκπλήρωση των στρατιωτικών και φορολογικών υποχρεώσεων, ο σεβασμός προς τους γονείς και τους νόμους, καθώς και η προσήλωση στο δημοκρατικό πολίτευμα.

1.2. Το Πρόσωπο του Μαντιθέου & η Κατηγορία

Ο **Μαντίθεος** ήταν ένας νέος, ευγενικής και εύπορης καταγωγής Αθηναίος από τον δήμο του Θορικού (της Ακαμαντίδας φυλής). Παρά τη συντηρητική οικογενειακή του παράδοση και τις εμπορικές διασυνδέσεις της οικογένειάς του με τον βασιλιά του Πόντου Σάτυρο, ο Μαντίθεος διακρινόταν για το δημοκρατικό του φρόνημα, τη γενναιότητα στα πεδία των μαχών (Αλάρτος, Κόρινθος) και την έμπρακτη κοινωνική του αλληλεγγύη.

Η Κατηγορία: Κατά τη διαδικασία της δοκιμασίας του για το αξίωμα του βουλευτή, πολιτικοί του αντίπαλοι υπέβαλαν ένσταση ισχυριζόμενοι ότι κατά την περίοδο της τυραννίας των **Τριάκοντα Τυράννων (404-403 π.Χ.)** ο Μαντίθεος είχε υπηρετήσει ως **ιππέας**. Το σώμα των ιππέων κατά την περίοδο των Τριάκοντα στελεχωνόταν σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα από φανατικούς ολιγαρχικούς που στήριζαν το αυταρχικό καθεστώς. Ο Μαντίθεος αρνείται κατηγορηματικά την κατηγορία, αποδεικνύοντας ότι απουσίαζε από την Αθήνα και ότι το όνομά του δεν περιλαμβανόταν στους επίσημους καταλόγους των φυλάρχων.

1.3. Δομή του Λόγου & Ρητορική Τέχνη του Λυσία

Ο Λυσίας εφαρμόζει με αριστοτεχνικό τρόπο την τεχνική της **ηθοποιίας** — την προσαρμογή δηλαδή του λόγου στο ήθος, την ηλικία και την κοινωνική θέση του εντολέα του. Ο Μαντίθεος παρουσιάζεται ευθύς, υπερήφανος, νηφάλιος και με υψηλή συναίσθηση του πολιτικού καθήκοντος.

Αρχιτεκτονική Δομή του Λόγου:

- **Προοίμιο (§1-3):** Εξασφάλιση της εύνοιας και προσοχής των βουλευτών, διατύπωση της προθέσεως.
- **Διήγησις - Πίστης (§4-19):**
 - Ανασκευή της κατηγορίας (§4-8): Αποδείξεις ότι δεν υπηρέτησε στο ιππικό των Τριάκοντα.
 - Έλεγχος ιδιωτικού βίου (§10-12): Οικονομική διαχείριση, αποκατάσταση αδελφών, τήρηση του μέτρου.
 - Έλεγχος δημόσιου βίου (§13-18): Εθελοντική προσφορά στο πεζικό, ανδραγαθία στις μάχες Αλάρτου & Κορίνθου.
- **Επίλογος (§20-21):** Δικαιολόγηση της πολιτικής του δραστηριότητας, παθοποιία και επίκληση στη δικαιοσύνη της Βουλής.

2.1. Αρχαίο Κείμενο & Νεοελληνική Μετάφραση

Αρχαίο Κείμενο	Νεοελληνική Μετάφραση
[1] Εἰ μὴ συνήδη, ὦ βουλή, τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν, πολλὴν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας· ἡγοῦμαι γὰρ τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις τούτους εἶναι μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίους, οἵτινες ἂν αὐτοὺς ἀναγκάζωσιν εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστῆναι.	[1] Εάν δεν γνώριζα, κύριοι βουλευτές, ότι οι κατηγοροί μου επιθυμούν με κάθε τρόπο να με βλάψουν, θα τους χρεωστούσα μεγάλη ευγνωμοσύνη για αυτή την κατηγορία· γιατί νομίζω ότι, για όσους έχουν συκοφαντηθεί άδικα, αυτοί είναι αίτιοι των μεγαλύτερων αγαθών, που θα τους ανάγκαζαν να λογοδοτήσουν για τις πράξεις της ζωής τους.
[2] ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω, ὥστ' ἐλπίζω καὶ εἴ τις πρὸς με τυγχάνει ἀηδῶς [ἢ κακῶς] διακείμενος, ἐπειδὴν ἐμοῦ λέγοντος ἀκούσῃ περὶ τῶν πεπραγμένων, μεταμελήσειν αὐτῷ καὶ πολὺ βελτίω με εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἡγήσασθαι.	[2] Εγώ λοιπόν έχω τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη στον εαυτό μου, ώστε έχω την ελπίδα, και αν κάποιος τυχαίνει να συμπεριφέρεται άσχημα και εχθρικά σε μένα, όταν με ακούσει να μιλάω για όσα έχω κάνει, ότι θα αλλάξει γνώμη και θα με θεωρήσει πολύ καλύτερο στο μέλλον.
[3] ἀξιῶ δέ, ὦ βουλή, ἐάν μὲν τοῦτο μόνον ὑμῖν ἐπιδείξω, ὥς εὖνους εἰμὶ τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι καὶ ὥς ἡνάγκασμαι τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχειν ὑμῖν, μηδὲν πῶ μοι πλέον εἶναι· ἐὰν δὲ φαίνωμαι <καὶ> περὶ τὰ ἄλλα μετρίως βεβιωκῶς καὶ πολὺ παρὰ τὴν δόξαν καὶ παρὰ τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἐχθρῶν, δέομαι ὑμῶν ἐμὲ μὲν δοκιμάζειν, τούτους δὲ ἡγεῖσθαι χεῖρους εἶναι. πρῶτον δὲ ἀποδείξω ὥς οὐκ ἵππευον οὕτ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδὲ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας.	[3] Έχω λοιπόν την αξίωση, κύριοι βουλευτές, αν σας αποδείξω μόνο αυτό, ότι δηλαδή διάκειμαι ευνοϊκά προς το τωρινό (δημοκρατικό) πολίτευμα και ότι έχω αναγκαστεί να συμμετέχω στους ίδιους κινδύνους με σας, να μην ωφεληθώ σε τίποτα περισσότερο. Αν, όμως, φαίνομαι να έχω ζήσει και σχετικά με τα υπόλοιπα με μέτρο και πολύ διαφορετικά από τη φήμη και αντίθετα από τις διαδόσεις των αντιπάλων μου, σας παρακαλώ εμένα να εγκρίνετε για βουλευτή, ενώ αυτούς να τους θεωρείτε ότι είναι φαύλοι. Αρχικά, λοιπόν, θα αποδείξω ότι δεν ανήκα στην τάξη των ιππέων ούτε ζούσα στην πατρίδα κατά την περίοδο των τριάντα τυράννων ούτε συμμετείχα ενεργά στο τότε πολίτευμα.

2.2. Πραγματολογικά & Ιδεολογικά Σχόλια

- **ὦ βουλῇ:** Πρόκειται για τη Βουλή των Πεντακοσίων, το κυρίαρχο διοικητικό και νομοθετικό ὄργανο της αθηναϊκής δημοκρατίας, αρμόδιο για τη διεξαγωγή των δοκιμασιών.
- **τοῖς κατηγόροις:** Κάθε Αθηναῖος πολίτης είχε το δικαίωμα να παρέμβει στη δοκιμασία συμπολίτη του και να διατυπώσει ενστάσεις για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος.
- **κακῶς ἐμὲ ποιεῖν:** Δηλώνει την πρόθεση ηθικής βλάβης και συκοφαντικής δυσφήμισης από μέρους των κατηγόρων.
- **μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίους... εἰς ἔλεγχον καταστήναι:** Προβάλλεται η αισιόδοξη ιδεολογική αντίληψη ότι οι συκοφαντίες μετατρέπονται σε ευεργεσία για τον αθώο, καθώς του δίνουν την ευκαιρία να αποδείξει δημόσια την ακεραιότητα του βίου του.
- **ἀηδῶς vs κακῶς διακείμενος:** Το ἀηδῶς αναφέρεται στην εξωτερική εμφάνιση (προκατάληψη λόγω μακριών μαλλιών/κομής), ενώ το κακῶς αναφέρεται στο εσωτερικό ήθος.
- **τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι:** Εννοείται το αποκατασταθέν δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας.
- **ἡνάγκασμαι τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχειν:** Η συμμετοχή στους υπέρ πατρίδος πολέμους ήταν νομική υποχρέωση (ἡνάγκασμαι) και αυτονόητη δημοκρατική στάση· συνεπώς δεν αρκεί από μόνη της για την έγκριση στη δοκιμασία.
- **μετρίως βεβιωκώς:** Η προσήλωση στο μέτρον («μέτρον ἄριστον») αποτελούσε θεμελιώδη ηθική και αισθητική αρετή για τους αρχαίους Αθηναίους.
- **ἐπὶ τῶν τριάκοντα / οὐκ ἵππευον:** Αναφορά στο τυραννικό καθεστώς των Τριάκοντα Τυράννων (404-403 π.Χ.). Ο Μαντίθεος ξεκαθαρίζει αμέσως ότι ούτε υπηρέτησε στο ολιγαρχικό ιππικό ούτε συμμετείχε στη διακυβέρνησή τους.

2.3. Μορφολογικά, Ρητορικά Σχόλια & Ρητορικά Ἴηθη

Ρητορικοί Στόχοι του Προοιμίου:

1. **Πρόσεξις:** Κέντρισμα της προσοχής των βουλευτών μέσω παράδοξων ισχυρισμών (ευγνωμοσύνη προς τους κατηγόρους).
2. **Εὐνοία:** Κέρδισμα της συμπάθειας του ακροατηρίου με την επίδειξη νηφαλιότητας, ευγένειας και σεβασμού.
3. **Εὐμάθεια:** Προπαρασκευή των δικαστών για το αντικείμενο της απολογίας.
4. **Πρόθεσις:** Σύντομη και σαφής διατύπωση των θεμάτων που θα αποδειχθούν (§3: «πρῶτον δὲ ἀποδείξω...»).

Βασικά Σχήματα Λόγου & Συντακτικές Δομές:

- **Υποθετικός Λόγος Αντιθέτου του Πραγματικού (§1):** Υπόθεση: Εἰ μὴ συνήδη... | Απόδοση: πολλὴν ἂν χάριν εἶχον. Υπογραμμίζει την οξυδέρκεια του Μαντιθέου.
- **Υποθετικός Λόγος Προσδοκωμένου (§3):** Υποθέσεις: ἐὰν μὲν ἐπιδείξω... / ἐὰν δὲ φαίνωμαι... | Αποδόσεις: μὴδὲν πῶ μοι πλέον εἶναι / δέομαι ὑμῶν ἐμὲ μὲν δοκιμάζειν.
- **Ἐντονες Αντιθέσεις:** ἐμὲ μὲν δοκιμάζειν, τούτους δὲ ἡγεῖσθαι χείρους εἶναι | παρὰ τὴν δόξαν καὶ παρὰ τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἐχθρῶν.
- **Σχῆμα Λιτότητας:** οὐκ ἵππευον οὐτ' ἐπεδήμουν... οὐδὲ μετέσχον.

Ρητορικά Ἴηθη Μαντιθέου: Ο Μαντίθεος παρουσιάζεται με **υψηλό φρόνημα, αυτοπεποίθηση και σεβασμό στο μέτρο.** Δεν εκδηλώνει θυμό ή εμπάθεια, αλλά ζητά να κριθεί αυστηρά με βάση τη συνολική του διαγωγή.

2.4. Λεξιλογικός Πίνακας & Ετυμολογικές Παράγωγοι

Ρήμα / Όρος	Παράγωγα & Συνώνυμα / Αντώνυμα
ἀκούω	Παράγωγα: ακοή, άκουσμα, ακουστικός, υπήκοος, ωτακουστής, ανήκουστος. Συνώνυμα: αίσθάνομαι, άκροῶμαι, πυνθάνομαι.
ἀναγκάζω	Παράγωγα: ανάγκη, εξαναγκασμός, αναγκαστικός, καταναγκασμός. Συνώνυμα: βιάζω, πιέζω. Αντώνυμο: πείθω.
ἀξιόω -ῶ	Παράγωγα: αξίωμα, αξίωση, αξιωματικός, απαξιώνω. Συνώνυμο: τιμῶ. Αντώνυμο: άπαξιῶ.
δείκνυμι	Παράγωγα: απόδειξη, δείγμα, δείκτης, ένδειξη, υπόδειγμα, ενδεικτικός. Συνώνυμα: δηλῶ, έλέγχω, σημαίνω.
ήγοῦμαι	Παράγωγα: ηγέτης, ηγεμόνας, ηγεσία, εισηγητής, διήγηση. Συνώνυμα: άρχω, νομίζω, οδηγῶ. Αντώνυμο: έπομαι.
φαίνω	Παράγωγα: φανερός, απόφαση, έμφαση, επιφανής, καταφανής, προφανής. Συνώνυμα: άποδείκνυμι, δηλῶ, δοκεῖ.

Σύνοψη Προοιμίου: Ο Λυσίας κατορθώνει μέσα σε τρεις μόλις παραγράφους να εξασφαλίσει την πλήρη προσοχή και εύνοια της Βουλής των Πεντακοσίων. Μετατρέποντας την κατηγορία σε ευκαιρία ηθικής δικαίωσης, ο Μαντίθεος προβάλλει το ακέραιο ήθος του και θέτει τις βάσεις για την ανασκευή του κατηγορητηρίου στη Διήγηση που ακολουθεί.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

1α. Να γράψετε τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμία από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «**Σωστό**», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «**Λάθος**», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις **λέξεις/φράσεις** του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Ο Μαντίθεος δηλώνει ότι σε κάθε περίπτωση χρωστά ευγνωμοσύνη στους κατηγορούς του.
2. Ο Μαντίθεος ελπίζει πως όποιος νιώθει εχθρικά για αυτόν, θα αλλάξει γνώμη μετά την απολογία του.
3. Ο Μαντίθεος έχει την αξίωση να επικυρωθεί η εκλογή του, αν αποδείξει ότι έχει φιλικά αισθήματα προς τη δημοκρατία και ότι έχει αναγκαστεί να συμμετέχει στους ίδιους κινδύνους με τους βουλευτές.
4. Ο Μαντίθεος ισχυρίζεται ότι οι κατήγοροί του ενδιαφέρονται για την περιουσία του.
5. Ο Μαντίθεος δηλώνει ξεκάθαρα την αυτοπεποίθησή του.
6. Ο Μαντίθεος λαμβάνει υπόψη του το ενδεχόμενο ότι ορισμένοι βουλευτές μπορεί να τον αντιπαθούν.
7. Ο Μαντίθεος ζητά να τον αποδεχτούν ως βουλευτή, εφόσον αποδείξει ότι διακατέχεται από φιλικά αισθήματα για την παρούσα πολιτική κατάσταση.
8. Ο Μαντίθεος ενδιαφέρεται μόνο για τη δική του δικαίωση και αδιαφορεί για τη γνώμη που θα σχηματίσουν οι βουλευτές για τους κατηγορούς του.

β. Να απαντήσετε τις παρακάτω ερωτήσεις:

«οἷτινες ἂν αὐτοὺς ἀναγκάζωσιν εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστῆναι»: Σε ποιους αναφέρεται ο Μαντίθεος με την αντωνυμία «**οἷτινες**»; (μονάδες 2)

1. **«οὐδὲ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας»:** Σε ποια «**πολιτεία**» αναφέρεται ο Μαντίθεος; (μονάδες 2)
2. Ποια αξίωση και ποια παράκληση απευθύνει ο Μαντίθεος στους βουλευτές; Με ποιες προϋποθέσεις;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς, *Περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων*, Λυσίας, 17

Στο ἔργο του Διονυσίου *Περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων* (ὑπομνηματισμοί), που δεν ἔχει διασωθεῖ ολόκληρο, φαίνεται πως ανήκαν πραγματείες για σημαντικούς αττικούς ῥήτορες, μεταξύ των οποίων και ο Λυσίας. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ο Διονύσιος προβαίνει σε θετική αξιολόγηση των προοιμίων των δικανικών λόγων του Λυσία.

Παρατηρῶ ἀκόμα ὅτι ὁ ῥήτορας χρησιμοποιεῖ ὅλους τοὺς τρόπους που προτείνουν τὰ ρητορικά ἐγχειρίδια γιὰ τὸ προοίμιο καὶ που ἀπαιτοῦν οἱ περιστάσεις. Ἄλλες φορές ἀρχίζει στὸ πρῶτο πρόσωπο με αὐτοῦ ἐπαινο, ἄλλοτε με κατηγορίες γιὰ τὸν ἀντίδικο, ἀντικρούοντας ἀρχικὰ τὶς κατηγορίες εἰς βάρος του, ἀν τύχει νὰ ἔχει κατηγορηθεῖ πρῶτος. Μερικὲς φορές κερδίζει τὴν εὐνοία τῶν δικαστῶν στὸ πρόσωπό του καὶ στὴν υπόθεση, ἐπαινῶντας καὶ κολακεύοντάς τους. Ἄλλοτε υποδεικνύει τὴ δική του μειονεκτικὴ θέση καὶ τὴν πλεονεκτικὴ θέση τοῦ ἀντιδίκου του καὶ ὅτι ὁ ἀγῶνας μεταξύ τους εἶναι ἀνισος. Κάποιες φορές παρουσιάζει τὴν υπόθεσή του ὡς κοινού ενδιαφέροντος, σημαντικὴ γιὰ ὅλους καὶ τέτοια που ἀξίζει τὴν προσοχή τῶν δικαστῶν, ἢ γενικὰ ἐπινοεῖ οποιοδήποτε ἄλλο ἐπιχείρημα που μπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἴδιο καὶ νὰ μειώσῃ τὸν ἀντίδικό του.

Μτφρ. Φιλολογικὴ Ομάδα «Κάκτου»

2. Ποιες ἀπὸ τὶς ρητορικὲς τεχνικὲς που περιγράφει ὁ Διονύσιος στὸ παράλληλο κείμενο ἐντοπίζετε στὸ προοίμιο τοῦ λόγου «Ὑπὲρ Μαντιθέου» (§§ 1–3); Νὰ τεκμηριώσετε τὴν ἀπάντησή σας με συγκεκριμένα χωρία τοῦ ἀρχαίου κειμένου καὶ νὰ ἐξηγήσετε πῶς οἱ τεχνικὲς αὐτὲς συμβάλλουν στὴ διαμόρφωση τῆς εἰκόνας τοῦ Μαντιθέου καὶ τῶν κατηγορῶν του, καθὼς καὶ στὴν εξασφάλιση τῆς εὐνοίας τῶν βουλευτῶν.

3. Νὰ συμπληρώσετε τὶς παρακάτω περιόδους λόγου τῆς Νέας Ελληνικῆς με τὸ κατάλληλο **ομόρριζο** (ἀπλό ἢ σύνθετο) τῆς λέξης τοῦ ἀρχαίου διδαγμένου κειμένου που σας δίνεται, ὥστε νὰ ολοκληρωθεῖ ὀρθὰ τὸ νόημά τους:

- **κατηγόροις**: Συνήθως ψωνίζει φρούτα καὶ λαχανικά ἀπὸ τὴ λαϊκὴ
- **ἀναγκάζωσιν**: Τὸ αεροπλάνο ἔκανε προσγείωση.

- **πεπραγμένων:** Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών της έκανε την της άσκηση στο νοσοκομείο «Ευαγγελισμός».
- **λόγους:** Είναι το αίτημά σου και δεν θα ικανοποιηθεί!
- **ἵππευον:** Επισκεφθήκαμε τον..... όμιλο της πόλης μας.

Να βρείτε στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο που σας δίνεται μία **ετυμολογικά συγγενή λέξη** για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής: **είδηση, πρόσχαρος, σχέση, επιτυχία, παράδειγμα.**

4. Να επιλέξετε από τη στήλη Β για καθεμία αρχαιοελληνική λέξη της στήλης Α την **ορθή σημασία** της σύμφωνα με το αρχαίο διδαγμένο κείμενο:

A	B
1. βουλομένοις	α. σκέφτομαι β. θέλω
2. αἰτίους	α. υπεύθυνοι β. ανεύθυνοι
3. ἐπιδείξω	α. επιδεικνύομαι β. αποδεικνύω